

РЕЦЕНЗИЯ

от **професор д-р Любомир Минчев Стефанов**, Университет за национално и световно стопанство – София, катедра „Човешки ресурси и социална защита“, професионално направление 3.8 „Икономика“
член на научно жури в конкурс за заемане на академична длъжност „ПРОФЕСОР“, утвърдено с решение на НС протокол № 3 от 20.03.2019 г., и със заповед на Директора № 78 от 25.03.2019 г.,
обявен от Института за икономически изследвания при БАН в ДВ, бр. 8 от 25.01.2019 г.

Кандидат: **доцент д-р Ирена Кирилова Зарева - Зафирова**

I. Кратки биографични данни за кандидата

Единственият кандидат в конкурса – доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова е родена на 26 март 1964 година. Висшето си образование (магистър) е завършила през 1987 година в Университета за национално и световно стопанство - София, специалност „Социално-икономическо планиране“. През 2009 година на доц. Зарева – Зафирова е присъдена образователната и научна степен „доктор“ в Института за икономически изследвания при БАН.

От 1988 година доц. д-р Зарева – Зафирова работи в Института за икономически изследвания при БАН (последователно като научен сътрудник III, II и I степен, доцент от 2012 г.), била е научен секретар на секция „Макроикономика“, научен секретар (от 2016 г.) и заместник-директор на Института за икономически изследвания при БАН (от 1917 г.).

II. Обща характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

1. Общо описание на представените материали (монографии, учебници, статии, доклади, проекти и др.) по изследователски области.

За участието си в конкурса, доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова е представила 21 (двадесет и една) публикации в общ обем на нейните текстове от 1266,5 стандартни страници.

Публикациите на доц. д-р Зарева – Зафирова могат да се групират, както следва:

1. Хабилизационен труд (равностойна публикация) – глава от колективна монография, части от увода и заключението с авторски текст в обем от 125 стандартни страници.
2. Публикувани монографии, които не са представени като основен хабилизационен труд (равностойна публикация) – 2 броя в колективни монографии с авторски текст в обем, съответно от 207 и от 123 стандартни страници.

3. Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор" – 1 брой с авторски текст в обем от 386 стандартни страници.
4. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – 2 броя доклади на международни научни конференции с авторски текст в обем, съответно от 20,7 и от 12 стандартни страници.
5. Студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (SCOPUS и Web of Science) – 4 броя студии с авторски текст в обем, съответно от 23,3, 46,4, 26,7 и 23,1 стандартни страници.
6. Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – 6 броя студии, от които 5 самостоятелни и 1 в съавторство с авторски текст в обем, съответно от 21,6, 21,4, 21,7, 21,9, 21,3 и 10,7 стандартни страници.
7. Публикувани глави от колективни монографии – 5 броя с авторски текст в обем, съответно от 18,2, 29,9, 18,2, 25,1, и 60,9 стандартни страници.

От представените за участие в конкурса 21 публикации на доц. д-р Зарева – Зафирова, 16 са на български език и 5 на английски език (1 доклад на международна конференция, 3 студии и 1 глава от колективна монография).

Всички публикации на доц. д-р Зарева – Зафирова, представени за участие в конкурса не са използвани за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и за заемане на академичната длъжност „доцент“.

- *Обща характеристика на научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата.*

Научната дейност на кандидата – доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова е впечатляваща, което се доказва от вида (монографии, студии и доклади) и съдържанието на представените публикации. В допълнение, следва да се отбележи, че някои от публикациите на кандидата са получили престижни отличия на Института за икономически изследвания при БАН и на Съюза на учените в България.

Основната област, в която е реализирана научната дейност на кандидата е човешкия капитал с три основна акцента – формиране и използване на човешкия капитал, човешкия капитал в образованието, външната миграция и човешкия капитал.

Научно-приложната дейност на доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова е свързана с ръководство на 1 национален проект от програмата на Института за икономически изследвания при БАН, участие в 1 международен проект на Института за икономически изследвания при БАН, изпълняван съвместно с Университета на Фрибург, Швейцария и Агенцията за социално-икономически анализи, България, както и участия в 6 проекта, финансирани от Института за икономически изследвания при БАН, Института за изследване на населението и човека при БАН и Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката.

Преподавателската дейност на доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова е свързана преди всичко с обучението на докторанти – участия в обсъждане на проекти

на дисертации, участие в процедури по вътрешна защита на дисертации и член на научни журита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Предоставена е информация за научни трудове на доц. д-р Зарева – Зафирова, които са използвани в учебни програми и за държавни изпити от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Икономически университет – Варна и Националната спортна академия „Васил Левски“, София.

III. Количествена характеристика на научната продукция на кандидата

Количествените характеристики на научната продукция на кандидата – доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова, са такива, че те надвишават значително минималните наукометрични изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“, съгласно разпоредбите на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника на Института за икономически изследвания при БАН.

Конкретните стойности на показателите, които приемам за оценка са представени в следващата таблица:

Група от показатели	Минимални изисквания - брой точки		Брой точки на кандидата
	Съгласно ПП ЗРАСРБ	Съгласно Правилника на ИИИ при БАН	
А	50	50	50
Б			
В	100	100	100
Г	200	250	657,5
Д	100	150	775
Е	100	100	140
Общо:	550	650	1722,5

Въз основа на данните, показани в таблицата може да се направи категоричния извод, че доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова надвишава значително минималните наукометрични изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“, съгласно нормативната уредба и Правилника на Института за икономически изследвания при БАН.

IV. Оценка на резултатите и научния принос на кандидата

1. Научни постижения на кандидата

Научните приноси на кандидата – доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова оценявам като обогатяване на съществуващи знания, чрез доказване с нови изследвания на съществени страни на съществуващи научни области, теории и проблеми, получаване и доказване на нови факти, както и формулиране на обосновани препоръки за разработване и реализиране на политики в областта на човешкия капитал.

Най-съществените научни приноси на доц. д-р Зарева – Зафирова, които се съдържат в представените за конкурса научни публикации, по мое виждане са в следните направления:

- човешки капитал в образованието (публикации № 1 и 11):
 - извършена е комплексна оценка на човешкия капитал в образованието в България в количествен и качествен аспект, като са установени дисбаланси между търсене и предлагане на педагогически специалисти, свързани с нерационално използване на човешкия капитал в образованието в страната и несъответствия между качествените му характеристики и потребностите на системата;
 - аргументирана е тезата, че в България, несъвършенствата на условията, в които функционира човешкият капитал в образованието, водят в по-голяма степен до недостатъци в резултатите от дейността му, отколкото неговото качество;
 - извършен е критичен преглед на европейските политики и са систематизирани целите, етапите и промяната в подходите при формиране на обща политика на Европейския съюз за развитие на човешкия капитал в образованието;
 - формулирани са предложения за политики и конкретни мерки за развитие и съхраняване на човешкия капитал в образованието в България в няколко направления - усъвършенстване и развитие на нормативната уредба, подобряване финансовата осигуреност, структурата на финансовите средства и механизма за разпределение и насочване на финансовите ресурси, усъвършенстване на системата за професионално и кариерно развитие на преподавателите, подобряване на средата, в която функционира човешкият капитал;
- формиране и използване на човешкия капитал (публикации № 2, 3, 6, 7, 12, 13, 14, 16, 20):
 - извършена е оценка на състоянието и промените в регионалното пространство за висше образование в страните от Югоизточна Европа, като са идентифицирани най-съществените проблеми за отделните образователни системи и фактори, които ги обуславят;
 - направена е оценка на мястото на България в образователното пространство на Югоизточна Европа, като са идентифицирани силни и слаби страни на системата на нашата система за висше образование, както и заплахи и възможности за по-добро й позициониране в региона;
 - формулирани са изводи с теоретичен и научно-приложен характер относно ролята, състоянието и бъдещите насоки за развитие на висшето образование в България, като фактор за формиране на човешкия капитал;
 - формулирани са предложения за политики и конкретни мерки за развитие на висшето образование в България, за съхраняване и развитие на човешкия капитал в него и за заемане на по-добри позиции в регионалното (Югоизточна Европа), европейското и световното образователни пространства;

- аргументирана е тезата за непълното използване на човешки капитал в България и са систематизирани основни фактори, водещи до констатираните несъответствия;
- извършена е оценка на състоянието и възможностите за реализация на младите специалисти с висше образование на пазара на труда в България, като са идентифицирани основни фактори, влияещи върху реализацията им;
- въз основа на оценка на икономическата активност и заетостта на населението са идентифицирани фактори, които пораждат проблеми при прехода от образование към заетост и от заетост към пенсиониране;
- формулирани са конкретни предложения за преодоляване на негативните ефекти и са определени мерки и действия за подобряване реализацията на младите специалисти в България;
- външна миграция и човешки капитал (публикации № 5, 8, 9, 10, 15, 17, 18, 19, 21):
 - извършен е критичен обзор и са систематизирани теоретични концепции за същността на миграционните политики, тяхната роля и ефекти, като са направени съответни теоретични обобщения и е извършена систематизация на типове миграционни политики;
 - направена е систематизация на целите и етапите и е извършена оценка на миграционните политики на Европейския съюз, Швейцария и България;
 - въз основа на анализи на българската и швейцарската миграционни политики и на резултати от представително емпирично проучване сред български мигранти са доказани тезите за влиянието на миграционните политики върху решението дали и къде да се мигрира и върху интеграцията на мигрантите;
 - идентифицирани са фактори, които определят емиграционните процеси, мотиви и цели на миграционно поведение, като въз основа на интердисциплинарно изследване са идентифицирани и определени логически и причинно-следствени, прави и обратни връзки между социалните неравенства (между страните и в изпращащите страни) и външната миграция и е обоснована тезата, че в България социално-икономическите неравенства са основна детерминанта на емигрантските нагласи и потоци;
 - констатирани са пропуски в нормативната уредба в България, затрудняващи практическата реализация на предвижданите дейности и осъществяването на ефективни политики и мерки, целящи подпомагане завръщането на българите от чужбина, както и съхраняването на българската идентичност на българите, живеещи в чужбина;
 - направена е оценка на политиката на българската държава по отношение на завръщането на българските емигранти, като е констатирано, че тя не е подкрепена в достатъчна степен от конкретни мерки и дейности за ефективната ѝ реализация и все още не е постигнат желания осезаем ефект в тази насока;
 - разработена е концепция за изграждане на система от политики за задържане в страната и за насърчаване завръщането на българските емигранти от чужбина, включваща както миграционни, така и не-

миграционни политики, като са предложени конкретни мерки за насърчаване завръщането на емигрантите.

2. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранна литература

Научните публикации на доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова са намерили значително отражение в нашата и чуждестранната литература, което се доказва от предоставената достоверна информация за общо 88 (осемдесет и осем) цитирания на нейни научни публикации в български и чуждестранни научни издания, от които 18 (осомнадесет) са в научни издания, реферирани и индексирани в SCOPUS.

3. Значимост на приносите за науката и практиката

Приносите, съдържащи се в трудовете на доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова, по мое виждане са със съществена значимост, както за науката (в областта на човешкия капитал), така и за практиката – ней-вече формулираните предложения за политики, мерки и дейности в областта на човешкия капитал, образованието и миграциите.

V. Оценка на оригиналността на представените трудове и на достоверността на представените научни данни

Научните трудове, представени от доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“, по моя оценка са нейни лични оригинални разработки и не съдържат плагиатство.

Предоставените научни данни от доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова са достоверни, което показва извършената от мен проверка.

VI. Критични бележки и препоръки

Основната ми критична бележка към представените трудове от доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова, която има по-скоро характер на препоръка за бъдещи изследвания е свързана недостатъчното изследване на последствията за човешкия капитал и миграционните процеси в България от т.н. „четвърта индустриална революция“ (Индустрия 4.0), резултат от бързото развитие на информационните и комуникационни технологии (дигитализацията на икономиката и обществото), включително глобалната мрежа (интернет). Не случайно през последните години и в момента, под егидата на Международната организация на труда се провеждат множество изследвания и дискусии за бъдещето на труда.

Мога да препоръчам на доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова да се ангажира с научното ръководство на докторанти.

Не познавам лично кандидата в конкурса за академичната длъжност „професор“ – доц. д-р Ирена Зарева – Зафирова, но познавам нейни публикации.

В допълнение бих посочил участията на кандидата в научни и организационни комитети на 6 международни научни конференции, обстоятелството, че тя е рецензент на списанията „Население“ и "Papers of BAS. Humanities & Social Sciences", както и участието ѝ в 20 научни форуми – международни и национални научни конференции, семинари и дискусии.

VII. Заключение

Постигнатите научни резултати и научните приноси, съдържащи се в представените трудове, тяхната оригиналност и достоверността на предоставените научни данни, ми дават основание за категорична **положителна** оценка за това, че **доц. д-р Ирена Кирилова Зарева – Зафирова** напълно **отговаря на изискванията** за заемане на академичната длъжност **„професор“**, регламентирани в нормативната уредба и Правилника на Института за икономически изследвания при БАН.

Дата: 25 април 2019 г.

Член на журито:

(Проф. д-р Любомир Стефанов)